

Civil olydnad i deliberativ demokrati

Deliberativ demokrati bygger demokrati med hjälp av minoriteter medan liberal demokrati bygger demokrati med hjälp av majoriteten (dominans).

[Deliberativ demokrati](#) överväger en mångfald av argument genom att lyssna på minoriteters argument. Inget argument får tystas genom makt eller dominans. Deliberativ demokrati behöver därmed innehålla metoder som minoriteter kan använda för att stoppa majoriteten från att dominera och förtrycka.

Två sådana medel är veto och civil olydnad.

Civil olydnad får i liberal demokrati funktionen att demonstrera åsikt och vilja. Genom civil olydnad görs åsikten till politisk påverkan. Civil olydnad blir därmed i den liberala demokratin ett påtryckningsmedel.

I deliberativ demokrati får istället civil olydnad två helt andra funktioner: 1) Experiment med lösningar. 2) Veto mot verksamheter som inte är acceptabla, rättvisa eller demokratiska.

Demokrati som komplexitet av experimenterande

Gandhi föreslog att vi skulle experimentera med att leva det liv och de samhällen vi ville ha. Detta kallade han för "experiment med sanningen" eller "det konstruktiva programmet".

Även civil olydnad såg Gandhi som experiment med lösningar snarare än som negativ protest. Civil olydnad kunde innebära att man gick in i en diktatorisk institution och experimenterade med bättre lösningar, bättre ur både praktisk och demokratisk synvinkel.

Demokrati som experiment blir delvis en kritik mot ett förändligande av demokratin, tron att man genom enbart samtal kan komma fram till acceptabla lösningar. Demokrati måste ständigt materialiseras och testas igen och igen. Testandet blir en avgörande metod för demokrati.

Demokrati som experiment är också en kritik mot övertron på generella lösningar. Demokrati som byggs via experimenterande snarare än generella lösningar kräver mångfaldigande av demokratier. Centralisering av beslut skulle ta död på experimenterandet.

Experimenterandet med många olika praktiska och materiella lösningar blir en förutsättning för att kunna överväga vad som fungerar och inte fungerar, vad som är acceptabelt och vad som inte är acceptabelt.

Deliberativ experimentell demokrati lyfter fram de avvikande experimenten. Vissa experiment kan stoppas direkt för det är uppenbart att de är oacceptabla, de skadar, dödar eller förslavar. Dessa experiment vore oetiska. Men inom vissa ramar krävs experimenterande demokrati mångfaldigande av materialiseringar och experiment. Varje experiment, varje misstag, varje ny lösning behöver övervägas.

Demokrati som materialiserande smitta

Experimentell demokrati bygger på att mängder med olika system och lösningar mångfaldigar sig. Demokratin sprider sig via imiterandet mer som en smitta än genom centrala beslut och institutioner.

Imiterandet av ett annat experiment innebär samtidigt ett nytt experimenterande. Demokrati förnyas genom imitation. Bara imitation kan förnya demokrati.

Demokratier smittar av sig horisontellt åt olika håll istället för att kontrolleras via centrala beslut. Bra demokratier ska smitta av sig. Om inte, så behövs finslipning.

Demokrati blir därmed mångfaldigande av minoriteters olika försök att lösa problem. Experimentell demokrati mångfaldigar därmed minoriteterna.

Veto som rationalitet

I många deliberativa demokratier används veto som formellt verktyg för att tvinga fram bästa beslut. Vetot ska tvinga fram övervägande av det bästa beslutet. Vetot är en demokratisk metod att värja sig mot beslut som vunnit i en maktkamp genom dominans, som i liberala demokratier.

Veto i deliberativ demokrati är inte ett nej i betydelsen opposition eller protest, utan ett sätt att tvinga fram en fortsättning av övervägandet, alltså av det deliberativa samtalet. Vetot sätter därmed igång eller intensifierar demokratier. Ifall vetot bara bromsar används det inte deliberativt.

Vetot ska därmed öppna upp för oförutsägbarhet. Ifall vetot istället bara används taktiskt behöver andra lägga veto mot veto. Veto mot veto innebär formellt en konflikt.

I deliberativa demokratiska processer uppstår konflikten formellt först när det finns veto mot veto. Innan dess finns inte en formell konflikt. Ett enda veto är alltså formellt inte en konflikt, det är snarare accepterat av andra som ett rimligt veto.

Veto mot det oacceptabla

I deliberativ demokrati är veto kopplat till acceptabel eller inte acceptabelt. *Acceptabel* förstås i deliberativ demokrati inte som åsikt utan som ett argument:

”Detta beslut är oacceptabelt eftersom det gör vissa hemlösa.”

”Detta beslut är inte acceptabelt eftersom det skadar människor.”

Vetot ska därmed göra demokrati till rationalitet snarare än kompromiss och maktkamp. Ifall en liten svag minoritet har ett mer acceptabelt och rationellt förslag än majoriteten ska det rationella förslaget leda till beslut.

Civil olydnad som veto

Inom deliberativ demokrati blir civil olydnad en form av veto. Civil olydnad blir ett formellt demokratiskt verktyg. Olydnaden blir därmed en institutionaliserad del av demokrati.

Civil olydnad är ett sätt att lägga in ett veto mot ett beslut eller en verksamhet. Detta ska göras så att nya demokratiska överväganden sätts igång. Den som använder civil olydnad ska därmed inte använda det för politisk påverkan utan för att tvinga igång demokrati, sätta fart på övervägandet av bästa möjliga beslut.

Civil olydnad inkluderar snarare än exkluderar

Civil olydnad är möten mellan människor, förtryck, våld, maskiner, företag, industrier, ekosystem, växter och djur. I deliberativ demokrati blir civil olydnad därmed också ett sätt att lyssna på, och överväga, andras argument. Civil olydnad blir också ett sätt att låta djur, växter, saker och ting vara med i övervägandet. De får vikt.

Greenpeace använder civil olydnad i samarbete med valar och sälar. Djurrättsaktivister ger instängda hönor och försöksdjur nya hem. Både djuren och 'hemmet' blir därmed demokratiska aktörer samtidigt som de djurrättsaktivister som låses in gör burarna till aktörer.

Civil olydnad gör mötet med motpart till aktör

Civil olydnad kan förstås som oförutsägbara möten mellan motståndare. Själva mötet blir en demokratisk aktör, en aktör som inte ska kontrolleras av parterna. Mötet gör något med aktivisterna såväl som med motståndarna.

Motpartens argument är viktiga i civil olydnad. Ifall dessa ignoreras används civil olydnad odemokratiskt.

Som en metod att sätta igång demokratiska överväganden blir det begripligt att man vid ickevåldslig civil olydnad ofta bjuder motparten på dryck och fika. För att ha ork att träffas och överväga olika lösningar behövs fika. Fikat blir därmed en demokratisk aktör, fikat skapar demokrati.

Inom liberal demokrati skulle man istället tolka fikat taktiskt, som manipulativa försök att påverka, som försök att få motståndaren mer sympatiskt inställd.

Civil olydnad är demokrati i sig

Deliberativ och ickevåldslig civil olydnad ska inte producera manipulation, maktkamp, opposition eller negation utan just *demokrati*. Civil olydnad skapar överväganden. Civil olydnad blir därmed demokrati.

Det är vanligt att de som deltar i civil olydnad förstärker och finslipar motpartens argument så att helt nya argument uppstår. Vanligen sker detta i rättegångar genom att pröva brottsbalken eller internationell lag, men det kan

även ske under exempelvis förhör, eller i samtal mellan aktivister och arbetare på ett företag.

Civil olydnad handlar inte om att vinna utan om att leva demokrati där demokrati saknas. Civil olydnad sätter igång övervägandet där demokratin misslyckats, där våld och förtryck produceras. Civil olydnad som inte är *demokrati* måste därför avvisas.

Per Herngren

2012-03-27, version 0.1.1

Referens

Bruno Latour, *Reassembling the social: an introduction to Actor-network theory*, Oxford University Press, 2005.

Colin Crouch, *Postdemokrati*, Göteborg: Daidalos, 2011, (original 2005).

Gilles Deleuze, Felix Guattari, *A thousand plateaus: capitalism and schizophrenia*, translation and foreword by Brian Massumi, University of Minnesota Press, 1987.

Gilles Deleuze, *Nietzsche och filosofin*, Daidalos, 2003, original 1962.

Immanuel Kant, "Vad är upplysning?", från Brutus Östling, *Vad är upplysning?*, Symposion Bokförlag, 1989.

Judith Butler, *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of Sex*, Routledge, 1993.

Judith Butler, *Krigets ramar - När är livet sörjbart?*, Tankekraft förlag, 2009.

Jürgen Habermas, *Borgerlig offentlighet : kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället*, Lund: Arkiv, 2003, original 1962.

Jürgen Habermas, *Kommunikativt handlande. Texter om språk, rationalitet och samhälle*, Daidalos, 1996.

Rune Premfors, Klas Roth (red), *Deliberativ demokrati*, Lund: Studentlitteratur, 2004.

Per Herngrens [texter om demokrati och deliberativ demokrati](#).

Texter [om civil olydnad](#).

Saker är också samarbetspartners - Latour & politisk materialism

Bruno Latour är kanske den idag som är mest känd för att hävda att materia, instrument och saker är aktörer[1], och därmed även politiska aktörer.

Alla saker, organisationer och personer som skapar en förändring är aktörer, enligt Latour: "any thing that does modify a state of affairs by making a difference is an actor, ... an actant. ... Does it make a difference in the course of some other agent's action or not?"[2]

Aktör är alltid medaktör

Inget eller ingen skapar en förändring helt själv. Men ifall något är med och förändrar så är det en aktör. Aktörer är alltid samarbetspartners eller medaktörer. Samtidigt bidrar de med något eget.

Latour bryter här med relationism. Relationerna bestämmer inte över saker och ting. Världen består inte bara av flöden eller relationer. Relationer är visserligen förutsättning för att aktörer ska kunna bli aktörer. Aktörerna tillför dock alltid något utöver relationen, annars vore de inte aktörer.

Jag kan inte hamra själv. Och en hammare kan inte hamra själv. Men tillsammans kan vi hamra, hammaren och jag. Det kräver dock ett någorlunda bra grepp, följsamhet snarare än kontroll och en bra puls.

Politiska aktörer är inte determinerade

Aktörskap kan inte förklaras. I så fall skulle förklaringens förklaring bli aktören. Latour avvisar sociologi som försöker orsaksförklara aktörer. Det finns inga relationer, totaliteter, dynamiker eller bakomliggande orsaker som determinerar en aktör som aktör. När det är möjligt att deterministiskt orsaksförklara något så är det alltså ingen aktör.

Det innebär att personer och saker till viss del är aktörer, till viss del objekt för andras agerande, till viss del kausalt orsakade. Dessa saker kan samverka, men de ska inte blandas ihop.

Ifall en politisk organisation kan förklaras genom något annat, genom maktrelationer eller ekonomiska förhållanden, i så fall är organisationen inte en aktör. I en del av organisationens verksamhet är alltså organisationen aktör, medan i andra delar är organisationen inte aktör.

Så ifall en forskare förklarar en feministisk grupps kamp med något bakomliggande, exempelvis motsättningar i patriarkatet, så avsetter forskaren gruppen som aktör: "which means they are not actors at all: they simply carry the force that comes through them." [3]

Jämlika aktörer

Aktörer ska, enligt Latour, förstås som jämlika. Detta kallar han platt ontologi. Det innebär att exempelvis regeringar, krig, civil olydnadsgrupper, motståndsgupper, ekologiska åkrar, hammare, jordbävningar förstås som jämlika aktörer.

Det innebär inte att allt är jämlikt. Tvärtom, Latours platta ontologi blir ett sätt att upptäcka ojämlikhet.

Genom att flera aktörer skapar relationer och mobiliserar varandra kan dessa tillsammans bli starkare. Jag läser därmed Latour så att ojämlikhet alltid behöver förklaras. Styrka måste förklaras med allianser, samarbete, lydnad och bundsförvanter. Det går alltså inte att förutsätta att en regering är starkare än en ickevåldsgrupp. Det går inte att förutsätta att ett multinationellt företag är starkare än en aktionsgrupp. Det går inte heller att förutsätta att företaget är starkare än en hammare, än en mobiltelefon, än ett datorprogram.

En tjuv, en kofot och en kolsvart natt kan samarbeta och bryta sig in i företaget, stjäla tillgångar vilket skakar om företaget, eller till och med får företaget på fall. Och små, små saker som mögel skulle kunna göra något liknande med företaget.

Ting är politiska aktörer och auktoriteter

Saker och ting är politiska aktörer. Ett datorprogram, eller en flod kan skapa politisk förändring. Saker kan till och med ta beslut och ge oss order: "things might authorize, allow, afford, encourage, permit, suggest, influence, block, render possible, forbid, and so on."[4]

Att saker ger order är inte så konstigt när det gäller hissar, lås och portar. Och att man samarbetar med en cykel eller ett verktyg är kanske inte heller så märkligt. Vi accepterar att datorer tar självständiga beslut.

Latour tar detta på så stort allvar att uppdelningar mellan natur och civilisation, teknik och kultur, ekonomi och politik försvinner. Saker och ting samarbetar eller vägrar samarbeta med oss på märkliga sätt. Nya samarbeten skapas hela tiden. Andra bryts.

Makro är mikro

Latour krossar föreställningen om väldiga system och små aktörer. Det finns inte väldiga makro-system och små mikroaktörer. Det finns ingen makronivå däruppe och inte heller någon mikronivå härnere: "makro-aktörer är mikro-aktörer sittande högst upp på en mängd (otäta) svarta lådor. De är varken större eller mer sammansatta än mikro-aktörer; tvärtom är de av samma storlek och ... faktiskt mer okomplicerade än mikro-aktörer."[5]

Demokratier, institutioner, förvaltningar, politiskt motstånd är jämlika. Befrielseörelser och demokratier är dessutom jämlika med diktaturer och förtryckare. Arméer är jämlika med ickevåldsgrupper.

De behöver alla mobilisera andra aktörer. För att bli starka än andra, för att dominera över andra, behöver de samarbeta med andra aktörer.

Många av dessa aktörer är saker och ting. "Varje gång en byråkrat rör sig genom sitt tjänsterum, håller en telefon, undertecknar ett papper, nitar ihop en

rapport, klickar med musen, mobiliserar hon hundratals andra handlingar utspridda i tid och rum.”[6]

Allianser, lydnad, samarbete och motstånd

Latours förståelse av sociologins uppgift blir också ett sätt att begripa politik: ”Ett alternativt sätt att definiera sociologi är att göra det till studiet av förbindelser”, ”hur det kommer sig att vi är förbundna med varandra och att vissa befallningar blir åtlydda medan andra inte blir det.”[7]

Demokratier, kapitalismer, diktaturer och revolutioner blir svärmar av relationer snarare än väldiga system. ”Skala uppnås inte genom att man byter ”nivåer” utan genom att man mångfaldigar förbindelser. Vad vi menar med ”makro” är helt enkelt en ”mikro”-interaktion som är förenad, genom förmedling av många delar av vetenskap och artefakter, med ett flertal andra miljöer. Alla organisationer är ”platta”. ”[8]

Makt är lydnad - makthavareateism

Precis som Mahatma Gandhi visar Bruno Latour att föreställningen om makthavare är vidskepelse. I Gandhis ickevåld existerar inga makthavare. Latour begriper makt på liknande sätt som Gandhi. Det går inte att ha makt. Det går inte att stoppa in eller låsa in makt någonstans.

”Makt är ingenting man kan äga och samla på hög. Antingen har man det i praktiken och då är det inte *man själv* som har det — utan andra — eller också har man det bara i teorin och då har man det inte heller.”[9]

För Gandhi, och hans inspirationskälla Henry David Thoreau, är makt lydnadshandlingar. Makt är synonymt med lydnad. Bruno Latour har samma föreställning: ”Makt är tvärtom vad som måste förklaras genom deras handlingar som lyder”[10]. ”’Makt’ är alltid den illusion folk får när någon lyder dem”. [11]

Vi får genom Gandhi och Latour en maktteori där makt förstås som lydnad, hörsamhet och samarbete. Motstånd mot makt blir därmed olydnad, ohörsamhet och ickesamarbete. Latour skulle lägga till förbindelse eller ickeförbindelse.

Det jag ännu inte hittat hos Gandhi men som Latour tillför är att ting kan vägra samarbeta. En grind kan strejka lika mycket som portvakten kan strejka. Kroppar kan bli ohörsamma. Utbrändhet, trötthet och stressjukdomar blir därmed motstånd lika mycket som när organisationer och institutioner vägrar samarbeta.

Produktiv olydnad

Både Gandhi och Latour lyfter fram aktörer (politiska och andra) som produktiva. Enbart olydnad skapar inte politisk förändring. Olydnad bryter bara maktens styrka. För Latour är styrka och makt enbart de förbindelser som finns, bryts vissa förbindelser förloras den styrkan omedelbart.

Vill man ha politisk förändring behöver man skapa politisk förändring genom förbindelser och samarbete.

Olydnad för att bli politisk förändring måste samtidigt vara ett samarbete, ett byggande tillsammans. Gandhi kallar detta för det konstruktiva programmet. Motstånd för Gandhi är att direkt göra det som är målet för kampen. Mål och medel blir därmed samma sak i Gandhis ickevåld.

Per Herngren

2012-04-19, version 0.1.1

Bilaga: Dualism demokrati och materia

[Liberala och deliberativa](#) demokratier skapar gärna dualism mellan det materiella och demokrati. Detta leder antingen till idealistiska föreställningar om demokrati, eller till paranoida föreställningar om hur materiella förhållanden gömmer sig bakom demokratin, kontrollerar den.

I liberala demokratier leder åsikter och opinion till beslut, och beslut till handlande. När handlingen är demokratisk representerar den människors åsikter: opinionen. Opinionen representeras vanligtvis via språkliga eller statistiska uttryck. Här produceras en rad dualismer mellan språk och materia, politisk kamp och handling, opinion och beslut, representation och genomförande.

Deliberativa demokratier bryter med åsikter genom att överväga olika

argument. Övervägande av alla relevanta argument ska leda till beslut om handling.

Dessa övervägande samtal (deliberationer) förstås som talhandlingar eller texthandlingar. Deliberativa demokratier gör därmed en poäng av att bryta dualismen språk och handling, demokratiska samtal och handling. Ett samtal är lika mycket handling som genomförandet av ett demokratiskt beslut. Eller som maskinell industriproduktion.

Både liberala och deliberativa demokratier producerar dock dualismen demokrati och materia. Material reduceras till objekt för demokrati. Material agerar inte i demokratin. Material är möjligtvis ett hinder, ett problem eller en katastrof. Men material agerar vare sig demokratiskt eller odemokratiskt.

Referens

Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005.

Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998

Per Herngren om politisk materialism:

[Politik är att materialisera - politisk materialism](#), 2012.

[Saker är också samarbetspartners - Latour & politisk materialism](#), 2012.

[Ting och djur bygger också samhällen - Gabriel Tarde & politisk materialism](#), 2012.

Fotnoter

[1] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005.

[2] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 71.

[3] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 153.

[4] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-*

Theory, Oxford University Press, 2005, p 72.

[5] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 20.

[6] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 279.

[7] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 55-56.

[8] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 280.

[9] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 41.

[10] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 42.

[11] Bruno Latour, *Artefaktens återkomst*, Stockholm: Nerenius & Santérus förlag, 1998, s 45.

Deliberativ demokrati

Texter om ickevåld, konflikthantering, samhällsförändring, civil olydnad och plogbillsrörelsen